

Dr. Anton Polšak

Zavod RS za šolstvo
anton.polsak@zrss.si
COBISS: 1.04

Podjetnostna kompetenca in geografija

Entrepreneurship Competence and Geography

Izvleček

S kratkim prikazom podjetnostne kompetence, ki je ena izmed osmih splošnih kompetenc vseživljenjskega učenja, avtor razloži njen namen, nato jo poveže s cilji geografskega pouka na različnih ravneh izobraževanja in na koncu s področjem trajnostnega razvoja. Podjetnostna kompetenca je prikazana kot kompetenca različnih človekovih zmognosti in osebnostnih značilnosti ter kot kompetenca udejanjanja zamisli. Torej gre za kompetenco, kjer ni dovolj samo znanje oziroma vedenje samo po sebi, ampak je treba po možnostih ukrepati, udejanjati zamisli. Pri tem pouk geografije ponuja priložnosti, še zlasti na področju trajnostnega razvoja, ki je v članku posebej izpostavljeno.

Ključne besede: podjetnost, geografija, veščine, trajnostni razvoj

Abstract

The author offers a short description of the entrepreneurship competence as one of the eight general competences of lifelong learning, explains its purpose and its connections with the objectives of geography class at various educational levels and with the area of sustainable development. The entrepreneurship competence refers to different human capabilities and personal characteristics as well as the ability to realise ideas. It therefore requires not only knowledge in terms of theory, but also the ability to act accordingly and realise ideas. In this sense, geography classes can offer a number of opportunities, especially in the area of sustainable development, on which the article focuses with greater emphasis.

Keywords: entrepreneurship, geography, skills, sustainable development

Uvod

Ob obilici projektov, ki so postali v slovenskem šolstvu bolj pravilo kot izjema v delovanju oziroma načinu posodabljanja poučevanja in vpeljevanja *novih* ali posodobljenih *starih* didaktičnih prijemov, se je leta 2016 začelo razpravljati o nujnosti vključevanja **podjetnostne kompetence** v poučevanje. Celotič, podjetno razmišljanje in delovanje naj bi prežemalo tudi vodenje in organizacijo učnega procesa na šolah na vseh ravneh. Začeli smo razmišljati o tem, da ni dovolj, da je podjeten samo dijak, saj morata biti tudi učitelj in ravnatelj. Seveda je povezava medsebojna; brez podjetnega učitelja, ki podjetno poučuje, ne more biti podjetnega učenca; brez podjetnega vzdušja na šoli pa (verjetno) ne more biti

podjetnega učitelja. Pa vendar je dilema, ali to pomeni vpeljevanje podjetništva ali podjetnosti? Ali razlika je in če je, kakšna je? Dilema namreč izhaja iz angleškega termina *entrepreneurship*, ki ga lahko v slovenščino prevedemo kot podjetništvo ali pa kot podjetnost. Čeprav preverba v druge jezike bolj kaže na podjetništvo kot pa na podjetnost, smo termin v Sloveniji razumeli širše, ne samo ekonomistično, torej v širšem smislu podjetnosti. Le zožili smo ga na izbrane človekove lastnosti, ki omogočajo podjetno obnašanje in vključujejo podjetne veščine oz. kompetence. Torej je navidezno šlo za zmedo zaradi pojmov, a ključno je bilo razumevanje konteksta. Podjetnost je namreč ena izmed 8 splošnih veščin vseživljenjskega učenja, ki jih je opredelila in zapisala Evropska komisija (2006–2018; splet 1 in splet 2).

Po programu za nova znanja in spretnosti za Evropo (splet 3) lahko ugotovimo, da je razvijanje podjetnostnih/podjetniških sposobnosti evropskih državljanov in organizacij že več let eden glavnih ciljev politike EU. Vedno večje je zavedanje, da se je podjetnostnih spretnosti, znanja in odnosov možno naučiti ter da vodijo k splošno razširjenemu razvoju podjetniškega/podjetnostnega razmišljanja in kulture, kar koristi posameznikom in družbi kot celoti.

Tako se je Evropska komisija najprej sklicevala na pomen izobraževanja za podjetništvo v letu 2003 v **Evropski zeleni knjigi o podjetništvu v Evropi**. Nato je do leta 2006 opredelila »**kompetenco samoiniciativnosti in podjetnosti**« kot eno od osmih ključnih kompetenc, ki so potrebne za vse člane družbe znanja. **Akt za mala podjetja iz leta 2008** za Evropo, **Sporočilo o ponovnem izobraževanju** (Communication on Rethinking Education) iz leta 2012, **Akcijski načrt za podjetništvo** iz leta 2013 in **Program za nova znanja in spretnosti** iz leta 2016 za Evropo so ohranili potrebo po spodbujanju podjetniške izobrazbe

in podjetniškega učenja. To je privedlo do številnih pobud po vsej Evropi, a kljub več kot desetletju po priporočilu iz leta 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje še vedno ni soglasja o tem, kateri so značilni elementi podjetnosti kot kompetence. Korak naprej v skupnem razumevanju podjetnostne kompetence je naredilo Skupno raziskovalno središče v okviru Evropske komisije, ki je v imenu Generalnega direktorata za zaposlovanje, socialne zadeve in vključevanje razvilo definicijo podjetnosti kot kompetence in referenčni okvir, ki se imenuje **Okvir za podjetnostno kompetenco** (EntreComp, splet 4).

Leta 2018 so pri Skupnem raziskovalnem središču EU izdali še publikacijo z namigi, kako udejaniti to kompetenco v praksi, in priložili primere za posamezne države v EU (EntreComp into Action, Get inspired make it happen, splet 5). Istega leta je izšlo tudi novo Priporočilo Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, ki je pod točko 7 nadgradil tudi podjetnostno kompetenco glede na zapis iz leta 2006 (Preglednica 1).

Preglednica 1: Razvoj ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje med letoma 2006 in 2018

2006	2018
Sporazumevanje v maternem jeziku	Pismenost
Sporazumevanje v tujih jezikih	Večjezičnost
Matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji	Matematična, naravoslovna, tehniška in inženirska kompetenca
Digitalna pismenost	Digitalna kompetenca
Učenje učenja	Osebnostna, družbena in učna kompetenca
Socialne in državljanske kompetence	Državljska kompetenca
Samoiniciativnost in podjetnost	Podjetnostna kompetenca
Kulturna zavest in izražanje	Kulturna zavest in izražanje

Vir: Splet 1 in splet 2.

Omenili smo že, da je podjetnostna kompetenca ena izmed osmih kompetenc za vseživljenjsko učenje, kakor jih je večkrat opredelila Evropska komisija, nazadnje leta 2018. Kot smo tudi že videli, prizadevanja za opredelitev podjetnostne kompetence potekajo že dalj časa. Pri tem so avtorji v slovenščini uporabljali termin podjetništvo in kompetenca podjetništva (npr. Kovač, 2010), od leta 2016 pa je nekako enotno poimenovanje te kompetence podjetnostna kompetenca. Slovenščina ima namreč to možnost, da razlikuje med podjetništvom in podjetnostjo. Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika je: **podjétnost** -i ž (ë) *lastnost, značilnost podjetnega človeka: iznajdljivost in podjetnost mladega gospodarja / podjetnost v gospodarstvu / ekspr. osvajanja se je lotil z veliko podjetnostjo in podjetništvom* -a s (ë) *prizadevanje za doseg čim večjega finančnega uspeha ob tveganju: braniti podjetništvo / privatno podjetništvo* (splet 6). Angleščina pozna smo en termin in to je entrepreneurship¹ in njegov pomen je treba vsakič razbrati iz sobesedila.

Predpostavimo lahko, da evropski referenčni okvir podjetnostne kompetence (EntreComp) izhaja s področja ekonomije oz. kapitala, a je njegov namen širši. Poudarek ni samo na ekonomiji in ustvarjanju dobička, ampak tudi ustvarjanje socialnih in kulturnih storitev, torej neke vrste približevanje socialnemu podjetništvu in morda tudi t. i. ekonomiji delitve. *Podjetništvo je, ko ukrepate glede na priložnosti in zamisli ter jih spremenite v vrednost za druge. Vrednost, ki jo ustvarite, je lahko finančna, kulturna ali družbena.* (EntreComp, splet 4)

Z drugimi besedami povedano, podjetnostna kompetenca pomeni zmožnost izkoriščanja priložnosti in uresničevanja zamisli ter pretvarjanja teh priložnosti in zamisli v vrednost za druge. Po zapisu avtorjev mora temeljiti na ustvarjalnosti, kritičnem mišljenju in reševanju problemov, dajanju pobud in vztrajnosti ter sposobnosti za sodelovanje pri načrtovanju

1 Entrepreneurship

The capacity and willingness to develop, organize and manage a business venture along with any of its risks in order to make a profit. The most obvious example of entrepreneurship is the starting of new businesses. In economics, entrepreneurship combined with land, labor, natural resources and capital can produce profit. Entrepreneurial spirit is characterized by innovation and risk-taking, and is an essential part of a nation's ability to succeed in an ever changing and increasingly competitive global marketplace. (Zmožnost in pripravljenost za razvoj, organiziranje in upravljanje poslovnega podviga skupaj z vsemi tveganji, da bi dosegli dobiček. Najbolj očiten primer podjetništva je zagon novih podjetij. V gospodarstvu lahko podjetništvo v kombinaciji z zemljo, delom, naravnimi viri in kapitalom ustvari dobiček. Za podjetniški duh – tu bi raje prevajal podjetnostni duh ali pa kar podjetnost – je značilna inovativnost in tveganje ter je bistven del zmožnosti naroda, da uspe na vedno spreminjajočem se in vedno bolj konkurenčnem svetovnem trgu.)

Vir: Splet: <http://www.businessdictionary.com/definition/entrepreneurship.html>

in vodenju projektov s kulturno, socialno ali poslovno vrednostjo (Priporočilo Sveta z dne 22. maja 2018, splet 2).

Kaj je EntreComp

Če se premaknemo s področja ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje v zvezi z evropskim referenčnim okvirom in Novega programa znanj in spretnosti za Evropo, nas tokrat bolj zanima referenčni okvir podjetnostne kompetence (Slika 1) kot tak in njegov namen.

Gotovo je omenjeni okvir osnova za razmišljanje in delovanje v smeri usposabljanja različnih učečih se oseb za podjetnostno kompetenco. Po opredelitvi Evropske komisije je Evropski referenčni okvir podjetnostne kompetence (ali EntreComp) »... celovit, prilagodljiv in večnamenski referenčni okvir, ki vam pomaga razumeti, kaj pomeni podjetništvo kot ključna usposobljenost za vseživljenjsko učenje in za uporabo pri svojem delu. Namenjen je podpori in navdihu ukrepov za izboljšanje podjetniške sposobnosti evropskih državljanov in organizacij ...« EntreComp ustvarja skupno razumevanje znanja, spretnosti in stališč, ki skupno predstavljajo to, da je nekdo podjeten — odkrivanje in delovanje glede na priložnosti in zamisli ter njihovo preoblikovati v družbeno, kulturno ali finančno vrednost ali drugo. Bere se dokaj akademsko, a nedvomno je razbrati težnjo, da podjetnost ne more biti samo iskanje zamisli, ampak tudi njihovo udejanjanje (področje, ki je na Sliki 1 označeno z zeleno barvo).

Ob prebiranju literature naletimo vedno znova na opredelitev **podjetnosti kot kompetence, ki človeku omogoča delovanje glede na priložnosti in zamisli za ustvarjanje vrednost za druge**. Glede na prej zapisano izstopa poudarek na tem, da gre za ustvarjanje vrednosti za druge. To bi konkretno pomenilo, da dijak dela neko stvar, projekt, realizira izbrano zamisel s ciljem, da bosta le-ta ali pa izdelek, ki bi nastal na tej podlagi, koristila ne (samo) njemu, ampak tudi sošolcem, šoli ali celo širši skupnosti. Naj to ilustriramo samo s primerom referata; ta ne koristi samo dijaku, ki se je ob njegovi izdelavi marsikaj naučil, ampak koristi tudi sošolcem, ki so se ob predstavitvi naučili snov, ki bi jo sicer moral obravnavati učitelj, na drugačen način. In ta ustvarjena vrednost je tu kulturna in socialna.

EntreComp zaradi širine problematike prepoznava priložnosti za udejanjanje zamisli na več načinov – kot biti podjeten/podjetnik v kakršni koli situaciji: od šolskega kurikula do inovacij na delovnem mestu, od pobud v

Slika 1: Evropski referenčni okvir EntreComp (Podkomp – podjetnostne kompetence) s področji in (pod)kompetencami
Vir: Prirejeno po splet 5.

skupnosti do uporabnega učenja na univerzi. In še celo več, v okviru EntreCompa je podjetnostna kompetenca tako individualna kot kolektivna zmožnost (EntreComp, 2018: 13, splet 4), kar močno nakazuje pomen timskega dela.

Tudi v nadaljevanju omenjena publikacija ne ločuje podjetnosti med akademsko (šolsko) in podjetniško sfero, saj širi pojmovanje kompetence na splošno raven, torej na raven človeka in njegovih veščin. Podjetništvo je opisano kot kompetenca za življenje. *Biti ustvarjalni ali razmišljati o tem, kako narediti stvari na nove načine, je namreč enako pomembno za napredovanje v karieri ali prihajati na dan z novimi poslovnimi zamislimi.* (EntreComp, op. cit.)

Veščine, ki jih opredeljuje okvir EntreComp, so splošne in uporabne v različnih okoliščinah. Okvir navaja, da so lahko kompetence kot prevzemanje pobude, mobiliziranje drugih in njihovo pridobivanje za svojo zamisel koristne spretnosti, ko gre zbiranje sredstev za lokalno športno ekipo ali ustanovitev novega socialnega podjetja. *Razumevanje, kako udejaniti neki načrt in pametno uporabljati finance, je pomembno*

tako za življenje posameznika kot za poslovno načrtovanje v majhnem ali srednje velikem podjetju. (EntreComp, op. cit.)

Kako razumeti okvir EntreComp in čemu služi

Omenjeni evropski okvir podjetnostne kompetence (EntreComp) obsega tri področja in 15 kompetenc. Pri delu oz. uporabi okvira v šolah se je treba zavedati, da je okvir sicer formalni zapis kompetenc, ki je nastal s točno določenim namenom, a hkrati tudi, da je samo pripomoček, ki ga lahko uporabimo ali pa ne, da ga lahko prilagodimo razmeram posameznim državnim šolskim sistemom ali celo šolam, da lahko izberemo le tiste kompetence, ki jim bomo posvetili posebno skrb, da ni namen, da bi vse kompetence vsi učenci ali dijaki razvili do enake ravni ipd. Torej gre kljub formalnemu zapisu za dokaj ohlapen okvir. Poglejmo si nekaj načel, ki jim velja slediti, če ga želimo uporabiti pri poučevanju na kateri koli ravni.

Načelo, da je **15 kompetenc je enakovrednih**, pomeni, da v okviru EntreComp ni ključne kompetence, ampak so vse enako pomembne. Kompetence so oštevilčene zaradi lažjega pregleda, zato tudi vrstni red ne vpliva na njihovo pomembnost. Učna dejavnost lahko zajema le eno kompetenco ali pa vključuje vseh 15. Načelo **prilagodljivosti okvira** pomeni, da sta izbor in število kompetenc, ki jih želimo razvijati, odvisna od tega, kje jih želimo razvijati in kako. Za kakšen poseben proces podjetnostnega učenja ali pridobivanja izkušenj bomo pač izbrali namenu ustrezne kompetence.

Avtorji okvira Entrecomp navajajo, da je lahko uporabno orodje za doseg več ciljev. Ti so:

- vzbuditi zanimanje za podjetnost in navdihniti delovanje (ukrepanje, akcijo),
- ustvarjanje vrednosti z uporabo okvira v različnih situacijah,
- oceniti ravni razvitosti podjetnostne kompetence,
- udejanjiti podjetne zamisli in projekte,
- prepoznati veščine podjetnosti.

Pri tem cilj mobilizirati (navdihniti delovanje) vključuje cilje, kot so npr. povečati zavedanje in razumevanje podjetnostne kompetence kot ene izmed ključnih kompetenc, izobraževati in poučevati za ustvarjanje vsem razumljivih zamisli in spodbuditi partnerstvo v lokalnem okolju z uporabo okvira EntreComp. Cilj ustvarjanje vrednosti po besedah avtorjev pomeni uporabiti okvir EntreComp v lastnem okvirju. To vključuje tudi prilagoditev okvira na različne situacije in dejavnike, za podporo različnih praks. Oceniti ravni razvitosti podjetnostne kompetence pomeni razumeti začetno točko in znati ugotavljati napredek pri razvoju podjetnostne kompetence. Cilj udejanjiti zahteva uporabiti okvir EntreComp za udejanjanje zamisli in projektov, cilj prepoznati veščine podjetnosti pa pomeni prepoznati razvoj spretnosti in opredelitev strokovnih kompetenc ali prepoznati vpliv programov in aktivnosti nanje.

Kako začeti

Okvir EntreComp je po besedah avtorjev praktično in prožno referenčno orodje. Menijo, da je zasnovan tako, da posameznike in organizacije spodbuja in jim omogoča, da postanejo podjetni. Ključne značilnosti lahko strnemo v preglednico (Preglednica 2).

Okvir EntreComp ima kompetence razdeljene na osem ravni (Preglednica 4). Zanimivo je, da niso zapisane po ravneh izobraževanja (npr.

ob koncu osnovnošolskega ali srednješolskega izobraževanja). Ker torej ravni niso določene glede na raven izobraževanja (navsezadnje so bile oblikovane za namen vseživljenjskega učenja), je treba vedno znova ugotoviti obstoječo razvitost neke kompetence in si nato zadati cilj, do katere ravni jo želimo razvijati naprej. Tako se lahko zgodi, da pri učencih ali dijakih ugotovimo, da obvladajo neko kompetenco na tretji ravni, neko drugo pa na peti, pri obeh pa želimo priti na peto raven. Tudi ni nič narobe, če imamo enak cilj na obeh ravneh izobraževanja, bomo pa ob tem seveda ustrezno različno načrtovali učno situacijo, ki ji bodo izpostavljeni učenci oz. dijaki. Ali še drugače povedano: na praktičnih podjetnostnih izkušnjah (raven 4) lahko delajo tako osnovnošolci kot srednješolci, le zahtevnost učne situacije mora biti različna.

Kako razvijati podjetnostno kompetenco

Omenili smo, da je okvir EntreComp prilagodljiv. To pomeni, da ga lahko kot takega uporabimo v različnih situacijah in za različne namene. V našem izobraževalnem sistemu je možno razvijati podjetnostno kompetenco tako v osnovni šoli kot na vseh nadaljnjih ravneh, vključno s terciarno stopnjo in tudi kasneje. Na ravni osnovne šole bi bilo verjetno treba razmišljati v smeri, kako lahko šola, ki je navadno dokaj tesno vpeta v lokalno (krajevno) skupnost, razvija kompetenco z različnimi dejavnostmi po vertikali in horizontali. Na ravni srednje šole so razmere drugačne, kajti srednje šole so praviloma manj vpete v lokalno okolje, hkrati pa se delijo v različne programe in smeri. Verjetno mora biti razvijanje podjetnostne kompetence v neki poklicni ali strokovni šoli drugačno kot splošnoizobraževalni gimnaziji – v slednji pa tudi drugačno, če gre npr. za ekonomsko ali umetniško gimnazijo.

Podjetnostna kompetenca in učni načrti za geografijo

Najprej moramo vedeti, kaj podjetnostna kompetenca podjetnosti sploh obsega in kako je prepoznavna v učnem načrtu. Zgoraj smo pisali o namenu evropskega okvira podjetnostne kompetence, Preglednica 4 pa kaže, katere (pod)kompetence vsebuje in kaj naj bi te bile. Naj na tem mestu zapišemo, da nam kljub namigom in opisnikom tu in tam še vedno ne bo jasno, katere veščine posamezne (pod)kompetence vsebujejo – to vzemo šele s prebiranjem obsežnega opisa ravni razvitosti posamezne (pod)kompetence oz. njenih sestavnih delov, ki

Preglednica 2: Namigi za uporabo okvira EntreComp

Načela	Namigi za uporabo EntreComp okvira
Enotno razumevanje podjetnosti	Uporabite okvir EntreComp kot osnovo za ustvarjanje enotnega razumevanja pomena podjetnosti. Uporabite jezik okvira za jasen in usklajen pristop k razvijanju strategij in dejanj.
Raba slikovnih vsebin	Uporabite slikovno gradivo okvira EntreComp, da pritegete učence, sodelavce in druge zainteresirane strani. Kolo je primer zlahka razumljivega slikovnega gradiva, s katerim se lahko poistovetijo različne skupine zainteresiranih strani in si ga zapomnijo.
Iskanje prave ravni	Razmislite o tem, s kom sodelujete, in izberite raven okvira EntreComp, ki ustreza vašemu občinstvu – mu morate pojasniti celotni model ali samo predstaviti, kaj pomeni biti podjeten.
Iskanje ustrezne kompetence	Določite podjetnostne zmožnosti, potrebne za vaš projekt ali organizacijo, s katerimi bi lahko razvijali vseh 15 kompetenc
Razumevanje vašega položaja	Ocenite obstoječe podjetnostne dejavnosti ali sredstva, da bi ugotovili, kako z njimi podpirate druge za razvoj svoje podjetnosti.
Prilaganje okvira	Okvir EntreComp je prilagodljivo orodje in ga lahko uporabimo na različne načine. Tako je treba razumeti tudi učne izide, ki jih lahko prilagodimo glede na svoje potrebe.
Razumevanje začetne točke učencev	Ne glede na to, ali gre za zaposlene ali učence, imajo ti različno razvite veščine. Od učenca ne moremo pričakovati, da bo razvil vse kompetence do določene ravni, in le od redkih učencev lahko pričakujemo, da bodo dosegli najvišjo raven strokovnosti v vseh kompetencah.
Preverjanje in ovrednotenje učne strategije	Razmislite o svojem pristopu k poučevanju in učenju – ne glede na vaše predmetno področje. Premislite, kako bi lahko prilagodili svoj pristop ali uvedli priložnosti za praktične podjetniške izkušnje, s katerimi bi razvili eno ali več podjetnostnih kompetenc.
Opredeletiv učnih izidov glede na učne aktivnosti	Učni izidi z različnih ravni modela napredovanja se lahko nanašajo na isto učno dejavnost, npr. raven 4 pri ustvarjalnosti, toda raven 1 pri finančni pismenosti.
Samoocejevanje	Svojim učencem predstavite EntreComp kot okvir za refleksijo ali samovrednotenje, s katerim lahko vrednotijo raven lastnih kompetenc in sledijo svojemu napreduku.
Prikazati vrednost	Prikažite vrednost svojih dejavnosti in virov s poudarjanjem tistih, ki uspešno razvijajo kompetence okvira EntreComp.
Dopolnjevanje obstoječe učne dejavnosti	Prepoznajte priložnosti za širitev svojih dejavnosti, da bi podpirale podjetnostno učenje, tako da jih primerjate z okvirom EntreComp in odkrijete morebitne vrzeli.
Zagotavljanje baze dokazil	Uporabite okvir EntreComp kot bazo dokazil za spreminjanje svojega pristopa k učenju. Raziskave kažejo, da učenci potrebujejo te kompetence za učinkovito ustvarjanje družbene, kulturne ali finančne vrednosti pri delu ali v skupnosti.

Vir: Splet 5, stran 24–25.

so jih v okviru EntreComp poimenovali vodila (angl. threads).²

Ker je npr. učni načrt za geografijo v gimnazijah nastal 8 let prej kot okvir EntreComp, ne moremo pričakovati, da bi vseboval vsa področja podjetnostne kompetence – tega niti ne bi mogli pričakovati, če bi nastala sočasno, saj je poleg podjetnostne kompetence med ključnimi kompetencami vseživljenjskega učenja še 7 drugih kompetenc, ki so jih avtorji prav tako skušali bolj ali manj obsežno vključiti v učni načrt. Toda ne glede na to lahko ugotovimo, da so cilji s področja podjetnostne kompetence dokaj dobro zapisani tudi v učne načrte za

geografijo. Za gimnazijski učni načrt so jih leta 2008 avtorji opredelili kot posebno področje med desetimi splošnimi področji kompetenc (Splet 7, UN, 2008: 14). Učni načrt pod poglavjem 2.2.9 Podjetnost predvideva, da dijaki pri geografiji razvijajo:

- osnovne veščine podjetniškega obnašanja (načrtovanje, organiziranje, analiziranje, komuniciranje, dajanje napotkov, izpeljava naloge, vrednotenje ipd.);
- osnovni vpogled in veščine načrtovanja razvoja v pokrajini ter njegovo izvedbo;
- zmožnost delati in se prilagajati skupini;
- inovativnost, voljo do pobud ter zmožnost dejavnega delovanja in pozitivnega odziva na prostorske spremembe;
- zmožnost prevzemanja odgovornosti, zmožnost oceniti in po potrebi sprejeti tveganje;

² Trenutno dostopno gradivo je le v angleškem jeziku: Bacigalupo, M., Kamylyis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884, splet 5).

Preglednica 3: Ravni usposobljenosti za podjetnostno delovanje

Osnovna raven		Vmesna raven		Višja raven		Strokovna raven	
Zanašanje na pomoč drugih		Vzpostavljanje neodvisnosti		Prevzemanje odgovornosti		Sprožanje pretvorbe, inovacije in rasti	
Pod neposrednim nadzorom.	Z zmanjšano podporo drugih, z nekaj samostojnosti in skupaj z vrstniki.	Samostojno in skupaj z vrstniki.	Prevzemanje in deljenje nekaterih odgovornosti.	Z nekaj vodenja in skupaj z drugimi.	Prevzemanje odgovornosti za sprejemanje odločitev in sodelovanje z drugimi.	Prevzemanje odgovornosti za prispevanje h kompleksnim dosežkom na nekem področju.	Bistven prispevek k razvoju nekega področja.
Odkrivajte	Raziskujte	Poizkušajte	Drznite si	Izboljšujte	Okrepite	Širite	Preoblikujte
1	2	3	4	5	6	7	8
Prva raven se v glavnem osredotoča na odkrivanje lastnih vrtil, potenciala, zanimanj in želja. Prav tako se osredotoča na spoznavanje različnih vrst problemov in potreb, ki jih je mogoče ustvarjalno reševati, in na razvijanje posameznih veščin in nazorov.	Druga raven se osredotoča na raziskovanje različnih pristopov k problemom s poudarkom na raznolikosti in razvoju socialnih veščin in stališč.	Tretja raven se osredotoča na kritično razmišljanje in eksperimentiranje z ustvarjanjem vrednosti, na primer s praktičnimi podjetniškimi izkušnjami.	Četrta raven se osredotoča na spreminjanje zamisli v dejanja v resničnem življenju in na sprejemanje odgovornosti za to.	Peta raven se osredotoča na izboljšanje lastnih spretnosti pretvarjanja zamisli v dejanja, na prevzemanje vedno večje odgovornosti za ustvarjanje vrednosti in na grajenje znanja o podjetnosti.	Šesta raven se osredotoča na sodelovanje z drugimi, na uporabo lastnega znanja za ustvarjanje vrednosti in na spopadanje z vse bolj kompleksnimi izzivi.	Sedma raven se osredotoča na kompetence, ki so potrebne za spopadanje s kompleksnimi izzivi, in na obvladovanje nenehno spreminjajočega se okolja z visoko stopnjo negotovosti.	Osma raven se osredotoča na nastajajoče izzive z razvijanjem novega znanja prek raziskav in razvoja ter z razvijanjem inovacijskih zmožnosti, da bi dosegli odličnost in preoblikovali način dela.

Vir: Splet 4.

- zavedanje o nepredvidljivosti dolgoročne zaposlitve ter potrebe iskanja in sprejemanja raznovrstnih priložnosti.

Hiter prelet zapisanega da vtis, da je jasno prepoznanih okrog polovica kompetenc, ki jih je kasneje opredelil EntreComp. Podobno stanje je tudi pri drugih predmetih (Borstner, 2017, interno poročilo o vključevanju podjetnostne kompetence v gimnazijske učne načrte, ZRSŠ). Učni načrti za srednješolske programe, ki imajo od 105 do 140 ur geografije (mdr. tudi strokovne gimnazije), imajo med splošnimi cilji prav tako zapisano razvijanje podjetnosti. Po tem učnem načrtu (splet 8) se s podjetnostjo povezujejo presoja posegov v pokrajino, trženje pokrajine, ukrepi proti naravnim nesrečam in možnosti samozaposlitve z uporabo geografskega znanja ter povezovanje pokrajinskih

značilnosti s svojo stroko. Podobno je treba razumeti tudi učni načrt za družboslovje v srednjem poklicnem izobraževanju, kjer lahko podjetnostno kompetenco nesporno prepoznamo v marsikaterem splošnem ali t. i. usmerjevalnem cilju (splet 9).

UN za geografijo v OŠ ima cilje, ki jih lahko prepoznamo kot tiste, ki razvijajo podjetnostno kompetenco, prav tako zapisane med splošnimi cilji, saj tudi ta za razliko od gimnazijskega učnega načrta ciljev nima zapisanih še po področjih splošnih kompetenc. Potrebna sta le skrbno branje in premislek, v katerih pogledih ti cilji vsebujejo tudi podjetnostno kompetenco.

A tu še ni konec zgodbe o tem, kako lahko geografija razvija podjetnostno kompetenco. Gre za to, da se s podjetnostjo zdaj ne

Preglednica 4: Področja in kompetence okvira EntreComp

Področja	Kompetence	Namigi	Opisniki
1 Zamisli in priložnosti	1.1 Odkrivanje priložnosti	Uporabite svojo domišljijo in sposobnosti, da prepoznate priložnosti za ustvarjanje vrednosti.	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznajte in zgrabite priložnosti za ustvarjanje vrednosti tako, da raziskujete družbeno, kulturno in ekonomsko področje. - Prepoznajte potrebe in izzive, na katere je treba odgovoriti. - Vzpostavite nove povezave in združite razpršene elemente področja, da ustvarite priložnosti za ustvarjanje vrednosti.
	1.2 Ustvarjalnost	Razvijte ustvarjalne in namenske zamisli.	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijte več zamisli in priložnosti za ustvarjanje vrednosti, vključno z boljšimi rešitvami obstoječih in novih izzivov. - Raziskujte in eksperimentirajte z inovativnimi pristopi. - Združite znanje in vire, da dosežete koristne učinke.
	1.3 Vizija	Dejavno vplivajte na svojo prihodnost.	<ul style="list-style-type: none"> - Zamislite si prihodnost. - Razvijte vizijo pretvarjanja zamisli v dejanja. - Vizualizirajte prihodnji razvoj, da boste lažje usmerjali trud in dejanja.
	1.4 Vrednotenje zamisli	Kar najbolje izkoristite zamisli in priložnosti.	<ul style="list-style-type: none"> - Presodite, kaj pomeni vrednost v družbenem, kulturnem in ekonomskem smislu. - Prepoznajte moč zamisli za ustvarjanje vrednosti in določite primerne načine, kako jo lahko kar najbolje izkoristite.
	1.5 Etično in trajnostno razmišljanje	Ocenite posledice in vpliv zamisli, priložnosti ter dejanj.	<ul style="list-style-type: none"> - Ocenite posledice zamisli, ki prinašajo vrednost, in učinek podjetnostnega delovanja na ciljno skupnost, trg, družbo in okolje. - Razmislite o tem, kako trajnostni so dolgoročni družbeni, kulturni in ekonomski cilji ter izbrani način ukrepanja. - Ravnajte odgovorno.
2 Viri	2.1 Samozavedanje in samo-učinkovitost	Verjemite vase in se nenehno razvijajte.	<ul style="list-style-type: none"> - Razmislite o svojih potrebah, prizadevanjih in željah na kratki, srednji in dolgi rok. - Prepoznajte in vrednotite svoje lastne in skupinske prednosti oziroma pomanjkljivosti. - Verjemite v svojo sposobnost vplivanja na potek dogodkov kljub negotovosti, nazadovanjem in začasnim neuspehom.
	2.2 Motiviranost in vztrajnost	Ostanite osredotočeni in ne obupajte.	<ul style="list-style-type: none"> - Bodite odločeni, da boste zamisli pretvorili v dejanja in zadostili svoji potrebi po dosežku. - Bodite pripravljeni, da boste morali biti potrpežljivi, in še naprej poskušajte doseči svoje dolgoročne lastne ali skupinske cilje. - Kljubujte pritisku, težavam in začasnemu neuspehu.
	2.3 Aktiviranje virov	Zberite vire, ki jih potrebujete, in upravljajte z njimi.	<ul style="list-style-type: none"> - Pridobite materialne, nematerialne in digitalne vire, ki jih potrebujete, da pretvorite zamisli v dejanja, ter upravljajte z njimi. - Kar najbolje izkoristite omejene vire. - Pridobite kompetence, ki jih potrebujete v kateri koli fazi, vključno s tehničnimi, pravnimi, davčnimi in digitalnimi kompetencami, ter upravljajte z njimi.
	2.4 Finančna in ekonomska pismenost	Razvijte finančno in ekonomsko strokovno znanje.	<ul style="list-style-type: none"> - Ocenite strošek pretvorbe zamisli v dejavnost, ki ustvarja vrednost. - Načrtujte finančne odločitve, izpeljite jih in jih ocenjujte skozi čas. - Upravljajte financiranje, s čimer boste poskrbeli, da se bo vaša dejavnost, ki ustvarja vrednost, ohranila na dolgi rok.
	2.5 Aktiviranje drugih	Navdihnite, navdušite in pritegnite še druge.	<ul style="list-style-type: none"> - Navdihnite in navdušite ustrezne zainteresirane strani. - Pridobite podporo, ki jo potrebujete za doseganje dragocenih rezultatov. - Prikažite spretnosti učinkovite komunikacije, prepričevanja, pogajanja in vodenja.

Področja	Kompetence	Namigi	Opisniki
3 V dejanja	3.1 Prevzem pobude	Lotite se dela.	<ul style="list-style-type: none"> - Sprožite procese, ki ustvarjajo vrednost. - Sprejmite izzive. - Ravnajte in delajte samostojno, da dosežete cilje, vztrajajte pri svojih namerah in izvedite načrtovane naloge.
	3.2 Načrtovanje in upravljanje	Določite prednostne naloge, organizirajte in spremljajte.	<ul style="list-style-type: none"> - Določite kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne cilje. - Opredelite prednostne naloge in akcijske načrte. - Prilagodite se nepredvidenim spremembam.
	3.3 Spopadanje z negotovostjo, dvomnostjo in tveganjem	Sprejmite odločitve v zvezi z obvladovanjem negotovosti, dvomnosti in tveganja.	<ul style="list-style-type: none"> - Sprejmite odločitve, kadar je rezultat te odločitve negotov, kadar imate na voljo le delne ali dvoumne informacije ali kadar obstaja tveganje neželenih izidov. - V proces ustvarjanja vrednosti vključite strukturirane načine preizkušanja zamisli in prototipov že od zgodnjih faz dalje, da bi zmanjšali tveganje neuspeha. - Hitro odvijajoče se situacije obravnavajte nemudoma in prilagodljivo.
	3.4 Sodelovanje z drugimi	Pridružite se ekipi, sodelujte in se mrežite.	<ul style="list-style-type: none"> - Delajte in sodelujte z drugimi, da razvijete zamisli in jih pretvorite v dejanja. - Mrežite se. - Rešujte konflikte in se na pozitiven način soočite s konkurenco, kadar je to potrebno.
	3.5 Učenje iz izkušenj	Učite se skozi prakso.	<ul style="list-style-type: none"> - Uporabite katero koli pobudo za ustvarjanje vrednosti kot priložnost za učenje. - Učite se skupaj z drugimi, vključno z vrstniki in mentorji. - Razmislite o (lastnem ali tujem) uspehu in neuspehu ter se iz tega kaj naučite.

Vir: Splet 4 in splet 5.

srečujemo prvič,³ hkrati pa to kompetenco prepoznamo tudi v nekaterih drugih poglavjih

³ Že leta 1995 je Zavod RS za šolstvo izdal priročnik za učitelje podjetništva v poklicnih in strokovnih izobraževalnih programih (Podjetništvo: priročnik za učitelje. ZRSŠ, 1995). Priročnik je v sodelovanju s Poslovno šolo Univerze Durham in ob sofinanciranju angleškega sklada Know How Fund napisala skupina slovenskih učiteljev, ki so se v dveh predhodnih letih izobraževali v Sloveniji in Angliji ter prevedli in priredili gradiva angleških partnerjev. Oprli so se na izkušnje spopada s krizo v severni Angliji, kjer so v kratkem času zaprli ladjedelnice, rudnike in s tem povezano težko industrijo. Iz nezavidljivega položaja so se rešili z drobnim podjetništvom (Small Business), za katerega pa so morali, skladno z nacionalnim kurikulumom, načrtno razvijati podjetne lastnosti učencev (in učiteljev). Opogumljeni z dobrim sprejemom priročnika in vzporednih usposabljanj so na ZRSŠ z istimi partnerji začeli podoben razvojno-raziskovalni projekt z namenom razviti podjetnostne spretnosti in lastnosti tudi pri splošnoizobraževalnih predmetih. Dvajset gimnazijskih učiteljev se je udeležilo večdnevnega usposabljanja o podjetnostnem poučevanju in učenju, nato pa so skupaj z dijaki projekte izpeljali v svojih razredih. V nekaj večdnevnih delavnicah so napisali priročnike Podjetno v svet (angleščine, geografije, matematike, naravoslovja, zgodovine), ki so izšli 1998 v zbirki Modeli poučevanja in učenja, in se usposobili za vodenje serije usposabljanj, ki se jih je udeležilo okoli 400 srednješolskih učiteljev. Priročniki so usmerjali v simulacije situacij, značilnih za male podjetnike, in se fleksibilno ozrli na številne možnosti, ki jih za to ponujajo splošni predmeti. Spodbujali so nastanek projektne dela pri pouku in s tem vedenja, spretnosti ter lastnosti podjetnih ljudi. Projektno delo so naslonili na Kolbov ciklični proces kot oblikovanje vprašanj, iskanje zamisli, načrtovanje in uresničevanje načrtov. Prikazali so razlike med tradicionalnim in podjetnim poučevanjem in delež zapomnjene snovi pri različnih metodah pouka (Kranjc, 2018, ustno). Avtorji priročnika Podjetno v svet geografije so Polona Avsenak, Valerija Podjed, Elizabeta Vidmar in Tomaž Kranjc kot vodja projekta.

učnega načrta, tako med splošnimi cilji (kot smo ugotovili že zgoraj) kot (občasno) med podrobnimi oz. operativnimi cilji, razvidna pa je tudi med predlaganimi dejavnostmi dijakov oz. učencev za doseg predvidenih ciljev.

V nadaljevanju se ne bomo omejili (samo) na prej omenjene učne načrte in na to, kje bi lahko najbolj razvijali kompetenco podjetnost, saj bomo izpostavili širše področje trajnostnega razvoja, ki je zelo primerno področje za razvijanje te kompetence, a nikakor edino, kamor bi smeli »pritakniti«⁴ podjetnostno kompetenco.

Ker je eno ključnih poslanstev geografije razumevanje pokrajinske strukture in s tem razumevanja medsebojnega vplivanja njenih sestavnih elementov ter (v gimnazijskem UN) razvijanje veščine, da lahko dijak po končani gimnaziji aktivno odloča o razvoju svoje lokalne skupnosti (in tudi širše), je razumljivo, da bomo

⁴ Pričujoča analiza nikakor ne prepričuje, da je med geografskimi področji problematika trajnostnega razvoja edina primerna za razvijanje podjetnosti; avtor jo je obravnaval le kot ilustracijo za razmislek o nekaterih izhodiščih. Prav tako so za razvijanje kompetence podjetnosti primerna tudi druga področja (nekatera nemara še bolj!), le pristope oz. učne situacije je treba ustrezno prilagoditi.

znotraj teh splošnih ciljev iskali povezavo s podjetnostno kompetenco. Tudi vključevanje trajnostnega razvoja, ki je del prej omenjenega področja, vsaj v skladu s teoretičnimi izhodišči predvideva zelo poglobljeno podjetno/podjetnostno razmišljanje. Cilje, ki naj bi jih usvojili učenci oz. dijaki na tem področju, lahko zožimo na naslednje ključne (Fridl, 2007a: 14, Kušar, 2008: 44):

- učenci oz. dijaki razumejo, da ima vsaka odločitev prostorske posledice;
- se zavedajo trajnih posledic posegov v prostor;
- ugotavljajo in vrednotijo posledice določenih posegov v prostor;
- spoznajo najbolj pereče prostorske probleme in predlagajo rešitve;
- spoznajo poklice, ki so povezani z urejanjem naravnega in grajenega prostora;
- razumejo pomen in vlogo prostorskega načrtovanja ter sodelovanja javnosti v postopkih sprejemanja odločitev o posegih v prostor;
- **samostojno raziščejo varne poti v šolo za pešce in kolesarje ter načrtujejo izboljšave; dajejo pobude za urejanje okolice šole;**
- **razvijajo pozitiven odnos do lastne vloge pri oblikovanju prihodnjega razvoja.**

Poudarili smo tiste, ki so po našem mnenju najbolj kličejo k podjetnemu pristopu. Seveda pa tu ni konec zgodbe, namreč: krepko zapisani cilji resda že sami po sebi zahtevajo podjeten pristop, vendar lahko tudi vse preostale obravnavamo podjetno, saj nas taksonomska stopnja cilja v ničemer ne ovira pri njegovi didaktični obravnavi.

Naj nato omenimo **znanje**, ki je potrebno za sprejemanje trajnostnega razvoja (sintezno v: Mitrovič in sod., 2007: 7):

- vedenje, da so viri na našem planetu omejeni;
- poznavanje virov na Zemlji (prst, voda, minerali ...) in njihove razširjenosti ter vloge pri ohranjanju živih organizmov;
- vedenje, kako delujejo ekosistemi in biomi in kako vplivajo na zdravje okolja in ljudi;
- vedenje, kakšen je bil odnos prvotnih družb do okolja, in v njem najti pozitivne vidike;
- vedenje, kako naravni viri vplivajo na ekonomski razvoj določenega območja;
- poznavanje značilnosti razvoja v nomadski, agrarni, industrijski in postindustrijski dobi ter vpliva tega razvoja na naravno okolje;
- vedenje, kakšno vlogo imata v razvoju znanost in tehnologija ter njun vpliv na okolje,;
- poznavanje procesa urbanizacije in posledic za prostor;

- razumevanje povezanosti političnega, gospodarskega, okoljskega in družbenega področja;
- **znati poiskati možne rešitve za globalna vprašanja;**
- **znati načrtovati in sprejemati odločitve v skupnosti na način, ki prostor dojema kot vrednoto.**

Pri tem bi bilo gotovo treba podčrtati zadnji dve alineji, ker se dotikata uporabnega znanja, preostale alineje pa jemljemo tokrat z manjšim pomislekom, ker se osredotočajo bolj ali manj na miselne procese na ravni vedenja in poznavanja, velja pa tudi tu enaka opomba, kot smo jo zapisali pri prejšnjem odstavku.

V nadaljevanju se moramo dotakniti tudi **veščin**, kajti le-te so enako pomembne za sprejemanje trajnostnega razvoja kot znanje o njem. Glede tega ista avtorica navaja (Mitrovič in sod., 2007: 7):

- učencem in dijakom je treba dajati zglede, kako raziskovati, voditi različne študije o prostoru in zastavljati vprašanja sebi in drugim;
- **naučiti jih je treba uporabljati definicije konceptov, kot so prostor, družba, razvoj in tehnologija v lokalnih, nacionalnih in globalnih izkušnjah;**
- **uporabljajo naj različne vire in tehnologijo pri reševanju problemov;**
- **prepoznavajo naj predsodke, poslušajo različna mnenja in iščejo optimalne rešitve;**
- **razvijajo naj zmožnost razvijanja hipotez na podlagi relevantnih informacij, kritične analize in sinteze in jih preizkušajo v novih situacijah;**
- **razvijajo naj zmožnost razvijanja strategij za trajnostno naravnano spreminjanje današnjih razmer med okoljem (ekologijo) in ekonomskim razvojem;**
- **razvijajo naj zmožnost sklepanja kompromisov (v konfliktnih situacijah).**

Tudi tu smo s krepkim tiskom poudarili večine, ki se po našem mnenju najbolj neposredno nanašajo na podjetnostno kompetenco. Gotovo na tem mestu ne moremo zaključiti zgodbe o trajnostnem razvoju, saj je tema zelo široka in celostna, še zlasti če se opremo na Agendo 2030 za trajnostni razvoj, ki je najnovejši globalni dokument s tega področja (Slika 2). Z vključevanjem vseh teh ciljev bi se dotaknili zares širokega spektra družbenih potreb, ki jih je gotovo preveč, da bi jih skušali uresničiti samo pri geografiji. Večino od njih pa geografija vseeno lahko nagovarja vsaj delno.

Slika 2: Cilji trajnostnega razvoja po Agendi 2030

Vir: Splet 10.

Poglejmo na koncu še nekoliko bolj splošen zapis kompetenc oziroma veščin, ki naj bi jih učenci oz. dijaki razvijali na področju obravnave vsebin trajnostnega razvoja. Z izjemo posamičnih veščin gre za veščine, ki niti niso več »geografske«, ampak splošne, obče človekove. Celostno gledano, naj bi šlo za (Fridl, 2007b):

- analitično mišljenje in delo,
- konstruktivnost,
- zmožnost vrednotenja (harmonično-disharmonično, estetsko-neestetsko, funkcionalno-nefunkcionalno ...),
- razvoj kritičnega mišljenja in kritično sprejemanje informacij, medijev, družbe ...),
- sposobnost analiziranja danih primerov,
- kompleksen pogled na reševanje prostorskih problemov,
- različne načine izražanja (besedno, grafično),
- strpnost v sporazumevanju,
- **usklajevanje idej,**
- **sprejemanje kompromisov,**
- **sprejemanje odločitev in odgovornosti,**
- pozitiven odnos do lastne vloge pri oblikovanju prihodnjega razvoja,
- razumevanje posledic vsakodnevnih dejanj,
- **odgovorno odzivanje na pobude.**

Tudi tu ugotovimo, da gre skoraj pri vseh veščinah za povezavo s podjetnostno kompetenco, najbolj pa pri tistih, ki smo jih zapisali krepko. Naj pa na tem mestu znova poudarimo, da ne pri trajnostnem razvoju ne pri drugih temah celostne obravnave ne smemo ločevati na posamezne veščine in jih obravnavati ločeno. Ni vse v podjetnostnih veščinah in ni vse npr. v analitičnem mišljenju, ampak je treba gledati veščine prepletene kot celoto. Navsezadnje je tudi znanje še mnogo več kot skupek osmih področij oz. kompetenc vseživljenjskega učenja!

Sklep

S kratkim prikazom podjetnostne kompetence, ki je ena izmed osmih splošnih kompetenc vseživljenjskega učenja, smo želeli najprej razložiti njen namen, nato pa jo povezati s cilji geografskega pouka na različnih ravneh izobraževanja in na koncu še s področjem trajnostnega razvoja. Podjetnostno kompetenco smo skušali prikazati kot kompetenco različnih človekovih zmožnosti in osebnostnih značilnosti ter kot kompetenco udejanjanja zamisli. Torej gre za kompetenco, kjer ni dovolj samo znanje oziroma vedenje samo po sebi, ampak je treba po možnostih preiti tudi v ukrepanje, udejanjanje zamisli. Pri tem se pri geografiji nedvomno kaže veliko priložnosti, še zlasti na področju trajnostnega razvoja.

Trajnostni razvoj smo razumeli zelo široko – tako kot nam predlagajo tudi citirani avtorji in Agenda 2030 – in kot tisti del geografskega pouka oziroma vsebin, ki lahko ob primerni didaktični izvedbi močno podprejo podjetnostno kompetenco. Žal ni bilo prostora, da bi se spuščali v konkretne izvedbene primere, kar ostaja naloga v prihodnje.

Na podlagi zapisanega razberemo ozko oziroma tesno povezanost med načeli trajnostnega razvoja, vrednotami prostora in izobraževalnimi smernicami, ki podpirajo podjetnostno kompetenco. Verjetno bi lahko naredili podobno analizo in študijo filozofije učenja tudi pri drugih geografskih področjih, a naj bo prikazani primer dovolj: geografija je gotovo eden od šolskih predmetov, ki lahko in zmore ob ustrezni obravnavi geografskih prvin veliko prispevati k razvijanju podjetnostne kompetence pri učencih in dijakih, zlasti pa pri gimnazijah – torej vseh

mladih, ki bodo bodoči upravljalci ožjega ali širšega (geografskega) prostora.

Viri in literatura

- Demšar Mitrovič, P., Resnik Planinc, T., Urbanc, M. (2007). Geografsko izobraževanje o vrednotah prostora za zagotavljanje trajnostnega razvoja. Geografija v šoli, 16, 3. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Fridl, J., Ilc, M., Kušar, S. (2007a). Uvajanje vsebin vrednot prostora in prostorskega načrtovanja v učni proces. Geografija v šoli, 3, 16, str. 12–20. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Fridl, J., Kušar, S., Resnik Planinc, T., Simoneti, M. (2007b). Vključevanje vrednot prostora v proces izobraževanja. V: Žakelj, A. (ur.), Kurikul kor proces in razvoj: zbornik prispevkov posveta, Postojna, 17.–19. 1. 2007. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Kovač, M. (2010). Ključna kompetenca podjetništvo kot element priprave izvedbenega kurikula. Ljubljana: CPI, http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Datoteke/Publikacije/kljucna_kompetenca_podjetnistvo.pdf (18. 1. 2018).
- Kušar, S. (2008). Aktualizacija učnih vsebin z vidika vrednot prostora in participacije javnosti v procesu prostorskega planiranja. Dela, 29, str. 37–48. Ljubljana: FF Univerze v Ljubljani.
- Splet 1: Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. 12. 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=LV>.
- Splet 2: Priporočilo Sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018H0604%2801%29>.
- Splet 3: Sporočilo komisije evropskemu parlamentu, svetu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij — Novi program znanj in spretnosti za Evropo: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/SL/1-2016-381-SL-F1-1.PDF>.
- Splet 4: EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework (Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884): <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework>.
- Splet 5: EntreComp into Action - Get inspired, make it happen: A user guide to the European Entrepreneurship Competence Framework (McCallum E., Weicht R., McMullan L., Price A., EntreComp into Action: get inspired, make it happen (M. Bacigalupo in W. O’Keeffe, ur.), EUR 29105 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018. ISBN 978-92-79-79360-8, doi:10.2760/574864, JRC109128): <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/entrecomp-action-get-inspired-make-it-happen-user-guide-european-entrepreneurship-competence>.
- Splet 6: Slovar slovenskega knjižnega jezika, SSKJ, splet: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=podjetnost&hs=1.
- Splet 7: Učni načrt, gimnazija, geografija: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2013/programi/media/pdf/un_gimnazija/geografija_spl_gimn.pdf.
- Splet 8: Učni načrt, strokovna gimnazija, geografija: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2010/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_geografija_strok_gimn.pdf.
- Splet 9: Učni načrt, srednje poklicno izobraževanje, družboslovje: <http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/SPI/KZ-IK/katalog.htm>.
- Splet 10: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/ZDH/Novice_MRS/2016/sdg_SLO_naslov.pdf.